

การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในย่านเมืองเก่าตะกั่วป่า จังหวัดพังงา

Cultural Tourism Route Development in Takua Pa Old Town, Phang Nga Province

สกวรัตน์ บุญวรรณ

Sakawrat Boonwanno

เกษตรชัย และหิม

Kasetchai Laeheem

บันทิตา หลิมประดิษฐ์

Banthita Limpradit

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

Faculty of Liberal Arts, Prince of Songkla University

E-mail: sakawteoy@hotmail.com

(Received : January 20, 2020 Revised : March 2, 2020 Accepted : March 3, 2020)

บทคัดย่อ

การวิจัยเชิงคุณภาพนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในย่านเมืองเก่าตะกั่วป่า จังหวัดพังงา ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการประชุมกลุ่มจากผู้ให้ข้อมูลจำนวน 12 คน ประกอบด้วย คณะกรรมการชุมชน ผู้รู้ทางประวัติศาสตร์ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว นอกจากนี้ยังใช้การสัมภาษณ์แบบเชิงลึก วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม วิเคราะห์ข้อมูลจำแนกหมวดหมู่ ตีความ สร้างข้อสรุปผลด้วยการพรรณนาวิเคราะห์ ผลการวิจัยพบว่า เส้นทางท่องเที่ยวในพื้นที่ย่านเมืองเก่าตะกั่วป่า จัดแยกตามองค์ประกอบและระยะเวลาของนักท่องเที่ยว โดยกำหนดทิศทางการพัฒนาต่อยอดสู่การจัดการท่องเที่ยวโดยอาศัยต้นทุนของพื้นที่เป็นหลัก ไม่ลดทอนหรือทำลายคุณค่าของชุมชนและขีดความสามารถในการจัดการฐานทางทรัพยากรทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น ซึ่งมี 3 เส้นทางคือ 1) เส้นทางศึกษาประวัติศาสตร์เป็นโปรแกรมแบบ 1 วันเต็ม One day tour 2) เส้นทางศึกษาเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่นแบบครึ่งวัน Half day tour และ 3) เส้นทางศึกษาทางด้านสังคมเป็นโปรแกรมครึ่งวัน Half day tour

คำสำคัญ: การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยว แผนที่ท่องเที่ยว การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ย่านเมืองเก่าตะกั่วป่า

Abstract

The purpose of this qualitative research was to develop a cultural tourism route in Takua Pa Old Town, Phang Nga Province by collecting data from a focus group discussion of 12 informants, consisting of a community committee, historians and Tourism Related Stakeholders to tourism. Relying on in-depth interview participatory observation, data were analysed, classified, and interpreted. Conclusions were drawn from descriptive analysis. The result of the research shows that Tourism routes in the Takua Pa Old Town area could be classified according to the composition and tour program. Three routes were proposed for further development of tourism management based on the cost of the area, preservation of the community value, and the Tourism Capacity Management the local cultural resource base: 1) the historical route as a full-day program, One Day Tour, 2) the half-day tour of the Authenticity and Uniqueness Route, and 3) the social studies path as a half-day tour program.

Keywords: Tourism route development, Tour map, Cultural tourism, Takua Pa old town

บทนำ

วิถีการดำรงชีพ ศาสนา ความเชื่อและการรองรับกับสภาพแวดล้อมนั้นเป็นการจัดการในเรื่องของการกระทำต่อธรรมชาติในการจัดการพื้นที่ (เกรียงไกร เกิดศิริ, 2551) จึงกล่าวได้ว่ามีความสำคัญกับสังคมและชุมชนที่สามารถสะท้อนพัฒนาการและมีเรื่องของเชิงประวัติศาสตร์เข้ามาเกี่ยวข้องตามนโยบายของ Lennon & Mathews (1996) กล่าวว่าความเกี่ยวพันกับประวัติศาสตร์เป็นผลต่อเนื่องจากการแสดงออกถึงทัศนคติและค่านิยมเป็นความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนที่หลากหลายแต่ถูกรวมเป็นภาพเดียวกัน และอีกนัยยะหนึ่งของพื้นที่คือการแสดงออกถึงสัญลักษณ์ที่สามารถรับรู้แนวทางการจัดสรรฐานทางทรัพยากรและเกิดรายได้เข้าสู่ท้องถิ่นผ่านการจัดการฐานทางทรัพยากรทางการท่องเที่ยวได้ ดังนั้นสิ่งดึงดูดใจต่อการเข้ามาของนักท่องเที่ยวล้วนเกิดจากสิ่งแวดล้อมชุมชนรวมทั้งทุนที่มนุษย์สร้างขึ้นซึ่งแสดงออกถึงคุณค่าและความหมายของสถานที่นั้นด้วย

การจัดการวัฒนธรรมพัฒนาเป็นการท่องเที่ยวในประเทศไทยนั้นมีวิถีทางที่แตกต่างกันขึ้นอยู่กับสถานะศักยภาพของแต่ละพื้นที่ในการดึงดูดเด่นที่สำคัญ เพราะความแตกต่างของพื้นที่สามารถจัดเป็นการท่องเที่ยวได้ในการพัฒนาการตลาดทางการท่องเที่ยวตั้งงานศึกษาของกาญจนา แสงลัมสุวรรณ และศรันยา แสงลัมสุวรรณ (2555) ในการวางแผนกลยุทธ์การพัฒนาการท่องเที่ยวให้เหมาะสมนั้นจะต้องประกอบไปด้วยการตลาดการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว และการวางแผนโครงการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวรวมทั้งโครงสร้างองค์กรในการจัดการแผนดำเนินโครงการ นับว่าเป็นการจัดการที่ครอบคลุมและให้ความสนใจกับบริบทของพื้นที่ที่นำเสนอให้แก่นักท่องเที่ยวด้วย หลักการจัดการท่องเที่ยวที่สำคัญคือหลักการของการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่กำลังแพร่หลายในประเทศไทยปัจจุบัน คือการปรับและเปลี่ยนแปลง ทำลายหรือฐานทางทรัพยากรน้อยที่สุด

การพัฒนาอย่างยั่งยืนดังที่ศรีศักร วัลลิโภดม (2550) เน้นว่าการจัดการท่องเที่ยวที่ใช้ทรัพยากรทางปัญญาและมรดกทางวัฒนธรรมเพื่อนำมาก่อให้เกิดประโยชน์และรายได้ ต้องให้ความสำคัญกับการเรียนรู้วิถีชีวิตเป็นสำคัญซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าพื้นที่ท้องถิ่นและการจัดการชุมชนนับเป็นการจัดการฐานทางทรัพยากรทางการท่องเที่ยวในการยกระดับได้

จากการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวมีความสำคัญอย่างมากให้นักท่องเที่ยวได้เข้าใจฐานทางทรัพยากร การจัดทำแผนที่เส้นทางท่องเที่ยวซึ่งวิภาวรรณ ปิ่นแก้ว (2551) กล่าวว่า การจัดเส้นทางการท่องเที่ยว หมายถึงการกำหนดเส้นทางเพื่อให้นักท่องเที่ยวเข้าชมจุดที่น่าสนใจตามแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ได้อย่างง่ายสะดวกและปลอดภัย รวมทั้งยังได้รับความรู้และเพลิดเพลินควบคู่กันไป บางครั้งเส้นทางการท่องเที่ยวอาจเกิดขึ้นจากการที่นักท่องเที่ยวหลายกลุ่มใช้เส้นทางเดิม ๆ ในการท่องเที่ยวซึ่งมีความจำเป็นอย่างมากต่อการบอกพิกัดแหล่งสำคัญทางประวัติศาสตร์ของพื้นที่นั้นเพื่อเป็นการระบุตำแหน่งท่องเที่ยวตามเส้นทางต่าง ๆ เป็นการกระจายรายได้ทางเศรษฐกิจ ซึ่งจากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องมีการรายงานถึงการจัดทำแผนที่เส้นทางท่องเที่ยวที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยว เป็นการรวบรวมฐานทางทรัพยากรทางวัฒนธรรมท้องถิ่น งานศึกษาของชุมพล รอดแจ่ม (2555) เรื่องเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรีเป็นการศึกษาปัจจัยและผลในการที่ผู้คนตัดสินใจเข้ามาท่องเที่ยว เป็นการเปิดและขยายโอกาสระยะยาวในการท่องเที่ยว และงานศึกษาของเสริมศิริ นิลดำและคณะ (2560) ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวตามรอยชาติพันธุ์ในจังหวัดเชียงราย พบว่าทิศทางทางการท่องเที่ยวและประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว สถานที่หรือชุมชนเพื่อพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอยชาติพันธุ์บนเส้นทางท่องเที่ยวเศรษฐกิจและมีการขยายพื้นที่เพิ่มเติมได้ หรือกระทำงานของเบญญทิพย์ ทองวิไล (2559) ศึกษาเรื่องการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจของเส้นทางการท่องเที่ยวอำเภอปรางบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ สำหรับนักท่องเที่ยวชาวไทยที่เน้นความเป็นธรรมชาติสู่การท่องเที่ยวที่มีเส้นทางหลักและต้องมีเส้นทางรองควบคู่กันไปด้วยซึ่งการจัดแหล่งท่องเที่ยวต้องไม่ห่างไกลกันและต้องมีการกำหนดเส้นทางพิเศษร่วมด้วย สิ่งสำคัญของการจัดทำเส้นทางที่ต้องคำนึงเป็นหลักคือต้องอาศัยคุณค่าของประวัติศาสตร์ชุมชนร่วมด้วย

หากกล่าวถึงทรัพยากรในเรื่อง “ทุน” ที่สำคัญในการจัดการจุดแข็งของแต่ละภูมิภาคก็ย่อมมีจุดเด่นในเรื่องวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน รวมทั้งภาคใต้ซึ่งมีจุดเด่นด้านความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรแต่ละจังหวัดบริเวณอ่าวไทยและอันดามัน จังหวัดพังงาเป็นอีกหนึ่งจังหวัดที่มีจุดเด่นด้านความหลากหลายของฐานทางทรัพยากรนอกเหนือจากการพัฒนาเป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในปี พ.ศ. 2563 ตามยุทธศาสตร์แผนพัฒนาจังหวัดพังงา ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2561-2564 (ฉบับปรับปรุง ปี 2561) และจุดเด่นในหลายอำเภอของจังหวัดพังงา นอกจากนี้ยังมีสถานที่เกี่ยวกับเรื่องราวทางประวัติศาสตร์อันทรงคุณค่า จำนวนหลายพื้นที่ โดยเฉพาะอำเภอตะกั่วป่านั้นเป็นชุมชนเก่าแก่ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 3 ทั้งด้านความเจริญของเมืองแร่ อาคารเก่าแก่ สถาปัตยกรรม การแต่งกาย อาหาร อีกทั้งโบราณสถาน เป็นต้น ถึงแม้กาลเวลาเปลี่ยนไปเกิดการขยายขยายกลายเป็นเมืองมีการย้ายออกของผู้คนแต่ภาพความทรงจำในอดีตยังมีคุณค่าต่อพื้นที่ จากปรากฏการณ์ข้างต้นการให้ความสำคัญในการอนุรักษ์ การศึกษาวิถีชีวิต คุณค่า องค์ประกอบและจุดเด่นกับสภาพพื้นที่ในเมืองเก่าตะกั่วป่าที่ยังรอการรื้อฟื้น รวมทั้งหลักการสำคัญของการท่องเที่ยวในการพัฒนาศึกษาเส้นทาง

ท่องเที่ยว กล่าวได้ว่าจุดเด่นที่จะขับเคลื่อนยกระดับการท่องเที่ยวอีกแนวทางหนึ่งคือการมีเส้นทางท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่หลากหลายเพื่อเป็นจุดขายให้กับกลุ่มนักท่องเที่ยว ทั้งนี้ด้วยเวลาที่จำกัดของนักท่องเที่ยวที่เข้ามาระยะเวลาการท่องเที่ยว และแรงขับเคลื่อนของการรวมกลุ่มของชุมชนในการออกแบบสู่แนวทางของการยกระดับเส้นทางและจุดเด่นของแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนจึงอาศัยแผนที่เส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นแกนหลัก

ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) สำหรับการศึกษาข้อมูลเรื่องการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในย่านเมืองเก่าตะกั่วป่า จังหวัดพังงา ผู้วิจัยมุ่งศึกษาในพื้นที่ย่านเมืองเก่าตะกั่วป่า เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีแหล่งท่องเที่ยวสำคัญทางประวัติศาสตร์มีวิถีชีวิตของชุมชนซึ่งมีอัตลักษณ์และจุดเด่นแห่งหนึ่งในภาคใต้ มุ่งศึกษาประเด็นของจุดเด่นของพื้นที่ย่านเมืองเก่าและการพัฒนาเป็นเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมเป็นหลัก ใช้เครื่องมือในการศึกษาวิจัยในสัมภาษณ์เชิงลึก (Indepth interview) การเก็บข้อมูลอาศัยการสังเกต (Observation) มีการสัมภาษณ์สนทนากลุ่มย่อยแบบมีส่วนร่วม (Focus group discussion) แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม เป็นกลุ่มภายในคือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการยกระดับการท่องเที่ยว และกลุ่มภายนอกชุมชนที่เกี่ยวกับภาครัฐในการสนับสนุนในส่วนของการนโยบายแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นจากประเด็นตามวัตถุประสงค์ในจุดเด่นเรื่องฐานทางทรัพยากรรวมทั้งผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ ผู้กำหนดนโยบายทางด้านการท่องเที่ยว กลุ่มเทศบาลและเครือข่ายเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยว คณะกรรมการชุมชนทั้งชุมชนตลาดใหญ่และชุมชนเสนานุซังสรรค์ คนในชุมชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ จำนวน 12 ท่าน แบ่งกลุ่มสมาชิกและมีการแสดงความคิดเห็นต่อแผนที่เส้นทาง ในการพัฒนาเป็นเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและแบบเฉพาะของพื้นที่อาศัยกระบวนการมีส่วนร่วม จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาจัดหมวดหมู่และพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Descriptive) เพื่อให้ตรงกับวัตถุประสงค์ในการศึกษานำเสนอข้อมูลที่สมบูรณ์

ผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จากการลงพื้นที่ภาคสนามรวมทั้งข้อมูลพื้นฐานในบริเวณชุมชนตลาดใหญ่และชุมชนเสนานุซังสรรค์ ในอำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา และการวิเคราะห์ความสำคัญ (Signification) อีกทั้งคุณค่า (Value) ของสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ ผลการศึกษาพบว่า เส้นทางการท่องเที่ยวในพื้นที่ย่านเมืองเก่าตะกั่วป่าสามารถจัดได้หลากหลายแยกตามองค์ประกอบและกำหนดของระยะเวลาของนักท่องเที่ยวในการเข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่ ซึ่งถือว่าเป็นตัวกำหนดทิศทางการพัฒนาต่อยอดสู่การจัดการท่องเที่ยวโดยอาศัยต้นทุนของพื้นที่เป็นหลักและต้องไม่ลดทอนหรือทำลายคุณค่าของชุมชน พื้นที่มีจุดเด่นรวมทั้งขีดความสามารถในการจัดการฐานทางทรัพยากรทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นสู่เส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยออกแบบรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเป็น 3 เส้นทาง ผู้วิจัยได้กำหนด

เส้นทางการท่องเที่ยวตามขอบเขตระยะเวลา เพื่อให้นักท่องเที่ยว 1) เส้นทางศึกษาด้านประวัติศาสตร์เป็นโปรแกรมแบบ 1 วันเต็ม One day tour 2) เส้นทางศึกษาเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น แบบครึ่งวัน Half day tour และ 3) เส้นทางศึกษาทางด้านสังคม เป็นโปรแกรมครึ่งวัน Half day มีรายละเอียดดังนี้

1) เส้นทางศึกษาด้านประวัติศาสตร์ (Historic value route)

พื้นที่ที่มีความโดดเด่นในที่มีเรื่องราวของประวัติศาสตร์และความเป็นเมืองท่าในอดีตเป็นบ่อเกิดของศูนย์กลางของการค้าที่เจริญรุ่งเรืองโดยเป็นการท่องเที่ยวโปรแกรมใช้เวลา 1 วัน One day tour ในการศึกษาคุณค่าของอดีตที่ส่งผลให้มีรูปแบบและพัฒนาศิลปะวัฒนธรรมเฉพาะตัวแผนที่เส้นทางท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ของชุมชนนั้นเกิดจากการสำรวจภาคสนามของผู้วิจัยที่เป็นผลจากการพัฒนาของผู้วิจัยโดยผ่านการสัมภาษณ์ ตรวจสอบข้อมูลจากชุมชนเพื่อความชัดเจนของข้อมูลและสถานที่สำคัญให้ชัดเจนก่อนนำเสนอ ซึ่งพบว่าประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเป็นสิ่งที่มีความสำคัญที่คนในชุมชนตระหนักผ่านการฟื้นฟูการตั้งถิ่นฐานและการใช้พื้นที่เป็นตัวแทนในการแสดงออกความเป็นตัวตนมีเรื่องเกี่ยวกับความเชื่อมาเกี่ยวข้องคืออามไ้ (หมายเลข 7) ตั้งอยู่บนถนนศรีตะกั่วป่าเป็นสถานที่นับถือของคนไทยเชื้อสายจีน ซึ่งจะมีผู้คนหลังไหลเข้ามา และในฝั่งตรงข้ามจะพบกับศาลเจ้าพ่อกวานอู (หมายเลข 8) ที่อยู่คู่กับย่านเมืองเก่าตะกั่วป่าในเรื่องของความเชื่อรวมทั้งพิธีกรรมต่าง ๆ และศาลเจ้ากู่ไ้ตั้ง (หมายเลข 12) เป็นอีกหนึ่งศาลเจ้าที่มีชื่อเสียงอยู่บนถนนศรีตะกั่วป่า ด้วยสภาพของพื้นที่ผ่านสิ่งก่อสร้างทางประวัติศาสตร์และการสะท้อนรูปแบบของตัวอาคารได้รับอิทธิพลมาจากป็นังคือมีลักษณะเป็นลูกผสม ระหว่างอาคารเรือนแถวแบบจีนกับอาณานิคมตะวันตกซึ่งเรียกว่า “ชิโน-ยูโรเปียน” เป็นองค์ประกอบด้านศาสนสถานด้วยความเป็นเมืองท่าในการติดต่อค้าขายและส่งออกแร่ดีบุกและการเข้ามาของกลุ่มคน และยุครุ่งเรืองตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 3 ที่มีต่างชาติเข้ามาจวบจนยุคของเหมืองแร่รุ่งโรจน์ส่งผลให้พื้นที่ย่านชุมชนเก่ามีวัดเก่าแก่และทรงอาคารที่เป็นแบบเฉพาะ สถานที่ทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญมีให้พบทั้งวัดเก่าแก่คือวัดเสนานุชรังสรรค์ (หมายเลข 16) วัดเก่าแก่ในสมัยรัชกาลที่ 3 ที่ภายในวัดเป็นแหล่งรวบรวมของเก่าในรูปแบบพิพิธภัณฑ์ชุมชน และอุโบสถโบราณ อีกทั้งวัดควนถ้ำ (หมายเลข 4) ที่อยู่ใกล้แม่น้ำตะกั่วป่าพบเหรียญกษาปณ์ในหลากหลายเชื้อสายในการแลกเปลี่ยน ลูกนิมิต 300 ปี วัดในย่านเมืองเก่าตะกั่วป่ายังมีวัดพระธาตุศิรีเขต (หมายเลข 18) เป็นสถานที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุซึ่งนับว่าเป็นสิ่งมงคลสูงสุดคู่บ้านคู่มืองเก่าตะกั่วป่าและมีการจัดงานวันมาฆบูชา วันทาพระบรมธาตุขึ้นบริเวณวัดซึ่งเป็นงานยิ่งใหญ่ระดับจังหวัดอีกงานหนึ่ง วัดพุทธธาราหรือวัดหน้าเมือง (หมายเลข 6) อยู่บนถนนอุดมธารา อุโบสถ และบริเวณนี้ในอดีตเคยเป็นลำน้ำใหญ่ที่ใช้ขนส่งสินค้าและแร่ที่ตั้งเดียวกับหม้อต้มไอน้ำ (หมายเลข 5) ที่เป็นแหล่งบ่งบอกถึงหลักฐานทางด้านพาณิชย์ของพื้นที่ของเมืองตะกั่วป่าในอดีต รวมทั้งจวนเจ้าเมือง (หมายเลข 2) หรือกำแพงค่ายที่ถูกสร้างขึ้นในสมัยพระยาเสนานุชิต (นุช) ผู้ว่าราชการเมืองตะกั่วป่าเป็นผู้สร้างล้อมรอบจวนที่พำนักเป็นกำแพงค่ายป้องกันศัตรูและยังคงพบร่องรอยอยู่ในปัจจุบัน อีกทั้งบ้านขุนอินทร์ (หมายเลข 15) บ้านเก่าของผู้สำเร็จราชการเมืองตะกั่วป่า และดำรงตำแหน่งนายอำเภอตะกั่วป่า ในช่วงปี พ.ศ. 2464-2469 ซึ่งอาคารแห่งนี้ก่อสร้างโดยช่างฝีมือชาวจีนปัจจุบันอยู่ในความดูแลของตระกูล ณ นคร ตึกขุนอินทร์เป็นโบราณสถานที่มีคุณค่าด้านสถาปัตยกรรมทั้งงดงามและปัจจุบันได้ทำการบูรณะซ่อมแซมตามรูปแบบเดิมและมุงหลังคาด้วยกระเบื้องลอน อีกทั้งยังมีอาคารโบราณโรงเรียนเต้าหิมัง (หมายเลข 14) โรงเรียนสอนภาษาจีน

เก่าแก่ของลูกหลานชาวจีนให้ได้รู้เรียนรู้หนังสือสร้างโดยช่างฝีมือชาวจีนเป็นโบราณสถานที่มีคุณค่าด้านสถาปัตยกรรม อาคารรูปทรงชิโนโปรตุกีสประยุกต์ หลังคามุงสังกะสี

2) เส้นทางศึกษาเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น (Authenticity and uniqueness route)

นอกจากสิ่งก่อสร้างทางประวัติศาสตร์เป็นมรดกทางวัฒนธรรมในบริบทพื้นที่ย่านเมืองเก่าตะกั่วป่า ยังคงมีอัตลักษณ์ที่ชัดเจนสืบเนื่องจากการตั้งถิ่นฐานของความหลากหลายทางพหุวัฒนธรรมทั้งกลุ่มคนจีน กลุ่มปะบ๋า ยะยา ผู้วิจัยจึงเสนอเส้นทางท่องเที่ยวเพื่อศึกษาเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่นเป็นโปรแกรมสำหรับการท่องเที่ยวครึ่งวัน Half day tour ที่ให้นักท่องเที่ยวเข้ามาวิถีชุมชนท้องถิ่นเป็นเส้นทางที่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงกลุ่มคนที่เข้ามาทำเหมืองแร่ในอดีตซึ่งส่งผลให้ท้องถิ่นมีความเป็นเฉพาะที่พบเห็นในพื้นที่สะท้อนถึงอาคารโบราณ (หมายเลข 1) บ้านหมายเลข 1 ตั้งอยู่บนถนนอุดมธาราเป็นลักษณะอาคารสองชั้นข้างล่างเป็นปูน ข้างบนเป็นชั้นไม้ บ้านโบราณ (หมายเลข 11) ลักษณะของบ้านอาคารเก่า 2 ชั้นติดกันลักษณะทรงสถาปัตยกรรมชิโนโปรตุกีส มีพื้นที่ใช้สอยของคนจีนที่หน้าร้านเปิดเป็นร้านขายโกโก้พื้นที่ใช้สอยเป็นแบบทรงเก่าแก่ที่เจ้าของบ้านเปิดให้เข้าชมภายในบ้านได้ สถาปัตยกรรม (หมายเลข 10) ความเก่าแก่ของร้านค้าโรงหนังเก่าแก่ โรงแรมเก่า ศาลเจ้า สำนักงานเหมือง บริเวณในถนนย่านเมืองเก่าทั้งสองฟากฝั่งจะพบอาคารเก่าแก่ ซึ่งในวันอาทิตย์ตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน จนถึงเดือนพฤษภาคมของทุกปี เวลา 15.00 – 21.00 น. ที่บริเวณถนนศรีตะกั่วป่า หรือแม้กระทั่งร่องรอยของบริษัทเหมืองแร่เก่าและพิพิธภัณฑ์ที่แสดงอัตลักษณ์ (หมายเลข 9) ชื่อว่าพิพิธภัณฑ์ปะบ๋าย่าฝั้งอันดามันที่รวบรวมเสื้อผ้า เครื่องแต่งกายกลุ่มคนทางชาติพันธุ์ในพื้นที่ซึ่งจะเปิดให้เข้าชมข้างในเปิดเสมือนแกลอรีแสดงรูปภาพการแต่งกายจะเปิดให้เข้าชมในวันที่มีงานหรือกิจกรรมในท้องถิ่น ความโดดเด่นของพื้นที่ย่านเมืองเก่าครั้งนี้อยู่ที่องค์ประกอบด้านสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและพื้นที่ทางวัฒนธรรมภายในชุมชน

จุดเด่นของชุมชนในพื้นที่ย่านเมืองเก่าตะกั่วป่านั้นเป็นประจักษ์พยานที่สะท้อนถึงความรุ่งเรืองของพื้นที่ในอดีตซึ่งตั้งหนาแน่นทั้งถนนอุดมธาราและถนนศรีตะกั่วป่า พัฒนาการของบ้านเมืองตั้งแต่ตึกแถวยุคแรกของชุมชนที่ถูกเรียกรวม ๆ ว่า “ย่านจับเสหรือจับเซ่” เนื่องจากอยู่ใกล้ท่าเรือ ไม่ประดับลวดลายพบทั้งบ้านที่อยู่อาศัยและร้านค้าในหลังเดียวกันเป็นพื้นที่ใช้สอยซึ่งเรียกว่า Shophouse ซึ่งปัจจุบันยังพบเห็นอยู่นับว่าตึกเก่าเป็นสิ่งที่อยู่คู่ตะกั่วป่าที่เป็นพื้นที่ทางวัฒนธรรมจุดเริ่มต้นในการถ่ายทอดและการสร้างกิจกรรมในพื้นที่ซึ่งการวิเคราะห์ความผสมกลมกลืนที่เข้ากับสภาพแวดล้อมตั้งแต่การวางผังการออกแบบอาคาร ซึ่งเป็นการปรับเพื่อให้ความเหมาะสมแม้จะมีการอนุรักษ์อาคารบางส่วนหรือก่อสร้าง ผู้วิจัยยังพบว่าบ้านเรือนยังมีรูปแบบคงเดิมการเจริญเติบโตของฐานทางทรัพยากรเป็นเครื่องยืนยันถึงการดำเนินไปพร้อมกันของอดีตและปัจจุบัน ดังที่ คมกฤษ วงศ์กนิษฐ์ (2556) ได้กล่าวถึงสถาปัตยกรรมยั่งยืน (Sustainable architecture) เป็นการพัฒนาเอกลักษณ์ซึ่งอยู่ภายใต้วัฒนธรรมเดิมของชุมชน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของความงาม (Aesthetic value) ที่ถูกถ่ายทอดบนความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และผู้คนในพื้นที่ภายใต้การถ่ายทอดออกมาเป็นรูปแบบของศิลปะที่จะพบเห็นในพื้นที่ย่านเมืองเก่าตะกั่วป่าในการปรับปรุงอาคารเก่าแก่ การมีศิลปะข้างถนน ภาพวาดในวัดโบราณ เป็นต้น ที่ถ่ายทอดเรื่องราวในพื้นที่ ซึ่งอาศัยหลักการของบอกเล่าเรื่องราวผ่าน

ความงดงามวิถีชีวิตของท้องถิ่นทั้ง การทำเหมืองแร่ อาหารพื้นถิ่น การดำเนินชีวิตประจำวันของผู้คนในชุมชนผ่านพื้นที่จัดแสดงแก่นักท่องเที่ยว

3) เส้นทางศึกษาทางด้านสังคม (Social value route)

ความเกี่ยวเนื่องของประเพณี วัฒนธรรมและสิ่งที่ดำรงอยู่ในพื้นที่ชุมชนย่านเมืองเก่าตะกั่วป่า จังหวัดพังงานั้น ในรูปแบบการสร้างกิจกรรมที่พัฒนามาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมนั้นถือเป็นวิถีปฏิบัติกันอยู่และเป็นเงื่อนไขในสังคมที่ยังคงดำรงอยู่ พบว่า ในพื้นที่ที่มีการสนับสนุนในรูปแบบของกิจกรรมในการดำเนินชีวิตในทุกช่วงวัยทั้งมีการจัดงานเปิดเมืองตะกั่วป่า (หมายเลข 3) จะมีในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ของทุกปี รวมทั้งการศึกษาคุณค่าทางด้านสังคมในเรื่องประวัติศาสตร์จากอดีต บ้านขุนอินทร์ (หมายเลข 15) สถานที่อาคารของผู้ว่าราชการเมืองในอดีต และในพื้นที่ติดกันมีโรงเรียนเต้าหิมัง (หมายเลข 16) โรงเรียนเก่าแก่สอนภาษาจีนที่เป็นอาคารสถาปัตยกรรมโบราณ รวมทั้งอ่ามใต้ (หมายเลข 7) สถานที่เคารพบูชาบ๊วยของคนในชุมชนย่านเมืองเก่าตะกั่วป่าจะศึกษากันในช่วงเทศกาลกินเจ ผังตรงข้ามจะเป็นศาลเจ้าพ่อกวนอู (หมายเลข 8) อีกหนึ่งศาลเจ้าที่แสดงถึงพิธีกรรมของพื้นที่ และเดินทอดน่องไปยังจวนเจ้าเมืองตะกั่วป่า (หมายเลข 2) พื้นที่ของการระลึกถึงกำแพงเมืองป้องกันตะกั่วป่าในอดีตที่ยังคงหลงเหลือร่องรอยให้เห็น อีกทั้งกิจกรรมที่แสดงถึงคุณค่าทางสังคมอีกหลายอย่างที่สะท้อนความเป็นตัวตนของคนในย่านเมืองเก่าตะกั่วป่าคือเทศกาลกินผักถูกปลูกฝังเป็นค่านิยมให้กับเยาวชนในพื้นที่ให้ได้เข้ามาคลุกคลีในการจัดงานและรวมกลุ่มรองรับกับการท่องเที่ยว ในพื้นที่โดยตรง อาทิ กลุ่มนักแสดงเรื่อง กลุ่มชมรมรถสองแถว กลุ่มของการท่องเที่ยวที่สนับสนุนเรื่องการท่องเที่ยวและการจัดกลุ่มมีตั้งแต่กลุ่มอาหาร กลุ่มทำขนมเต้าส้อ และกลุ่มผลิตภัณฑ์ในพื้นที่ ซึ่งทุกกลุ่มจะมีการเสริมสร้างและรื้อฟื้นกิจกรรมเพื่อให้ดำรงอยู่ โดยอาศัยการใช้วัฒนธรรมชุมชนมาขับเคลื่อนการศึกษาและวิเคราะห์ชุมชนทำให้ทราบถึงพัฒนาการ ความเป็นมาและระบบคิดของชุมชนที่มีการค้นพบและสะท้อนปัญหา รวมถึงการรับรู้เพื่อสู่การจัดการความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง

ผู้วิจัยได้นำผลการวิเคราะห์ที่ได้จากการศึกษาและสำรวจ มาออกแบบแผนที่เส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนซึ่งใช้ชื่อว่า “การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนในพื้นที่ย่านเมืองเก่าตะกั่วป่า จังหวัดพังงา” อิงจากชุมชนและผู้ให้ข้อมูลจากชุมชนในการสร้างความรู้ ความเข้าใจและสะท้อนกับชุมชนกลุ่มเป้าหมายมีพื้นที่อาณาบริเวณที่อยู่ติดกันซึ่งลักษณะเด่นเป็นในเรื่องของฐานทางทรัพยากรทางวัฒนธรรมเป็นหลัก และจากผลการศึกษาที่ใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory action research) การเข้ามาท่องเที่ยวของกลุ่มนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ได้รับเป็นแผนพับและเอกสารที่สะดวกต่อการท่องเที่ยวและต้องให้นักท่องเที่ยวสามารถเรียนรู้ถึงคุณค่า และองค์ประกอบจุดเด่นของพื้นที่ย่านเมืองเก่าด้วยความงดงามของตะกั่วป่าในอดีตนั้นบ่งบอกถึงความเจริญของการเข้ามาของกลุ่มคนที่น่าสนใจการค้าขายและเศรษฐกิจที่ดีขึ้นแต่ด้วยพิษของราคาดีบุกตกต่ำ ส่งผลให้พื้นที่มีการขยายขยายแรงงานไปทำงานในจังหวัดใกล้เคียงที่มีการขยายตัวทางเศรษฐกิจ และสาเหตุคือการเกิดจากปัญหาทางทรัพยากรธรรมชาติที่มีความอุดมสมบูรณ์ได้ลดน้อยลงไปทำให้ความสำคัญของชุมชนตลาดใหญ่และชุมชนเสนานุชังสรรค์หรือย่านเมืองเก่าตะกั่วป่าไม่รุ่งโรจน์เฉกเช่นอดีต บางอย่างได้เลือนหายไปบ้างผู้คนย้ายออกไปทำงานต่างถิ่น ทว่าเสน่ห์ของพื้นที่ถูกปรับเปลี่ยนพัฒนาเป็นกระแสดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้ามาแทนที่ได้เข้ามา

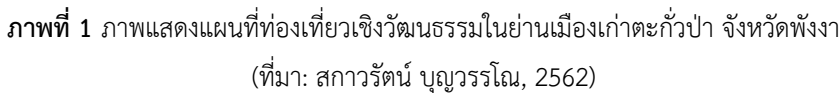
เรียนรู้วิถีชีวิตของชุมชนแม้ว่ากาลเวลาจะเปลี่ยนแต่ยังคงคุณค่าดั้งเดิมซึ่งเป็นการแนะนำในเรื่องประเด็นสำคัญ ดังนี้

1) ผู้คน ด้วยความเป็นเมืองท่าที่เจริญรุ่งเรืองมาตั้งแต่อดีต ส่งผลให้มีการตั้งรกราก ถิ่นฐานส่งผลให้มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่ในอดีตได้มีการเข้ามาของกลุ่มคนที่มาทำธุรกิจเหมืองแร่ มาใช้แรงงานส่งผลให้มีทั้งกลุ่มคนทั้งชาวไทยพุทธ ชาวไทยเชื้อสายจีน และชาวไทยมุสลิม อีกทั้งยังได้รับอิทธิพลอาณานิคมมีกลุ่มคนปะมา ยาย่าที่ผ่านเครื่องแต่งกาย ประเพณี ในปัจจุบันที่ยังคงสืบทอดและเป็นคนพื้นถิ่นที่มาทำงานและตั้งรกรากซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มคนจีนหลากหลายเชื้อชาติทั้ง ฮกเกี้ยน ฮากกา ไทหล่า เป็นต้น

2) สถาปัตยกรรม ย่านการค้าและการติดต่อค้าขายถึงแม้ว่าเหมืองดีบุกจะปิดตัวลงไปพร้อมกับยุคเฟื่องฟูนั้นสิ่งที่เป็นตัวตนและยังหลงเหลือซึ่งเป็นหลักฐานของความเจริญรุ่งเรืองในอดีตคือ ตึกแถวโบราณ สถาปัตยกรรมในเขตย่านเมืองเก่าตะกั่วป่าปัจจุบันมีตึกแถวโบราณทั้งสองฟากฝั่งของถนนสายต่าง ๆ ที่บ่งบอกถึงพัฒนาการของความเป็นเมืองและความผูกพัน ของผู้คนในการใช้สอยอาคาร กลุ่มชุมชนเก่าที่อยู่ในเมืองตะกั่วป่าจะพบได้บริเวณสองชุมชนคือชุมชนตลาดใหญ่และชุมชนเสนานุชรังสรรค์ที่มีอิทธิพลจากทั้งศาสนาพุทธศาสนาฮินดูและศาสนาอิสลาม โดยเฉพาะศาสนาพุทธที่ยังคงปรากฏร่องรอยของโบราณสถาน และวัดเป็นจำนวนมากรวมถึงกลุ่มอาคารที่มีสถาปัตยกรรมแบบชิโนโปรตุกีสอันเกิดจากอิทธิพลทางการค้ากับชาวต่างชาติ

3) ประเพณี สังคมชาวไทยเชื้อสายจีนในพื้นที่ย่านเมืองเก่าตะกั่วป่าเป็นกลุ่มที่โดดเด่นซึ่งมีอิทธิพลโดยมีความเชื่อทางศาสนาเป็นเครื่องมือหนึ่งในการเชื่อมโยงระหว่างชาวจีนและชาวไทยเข้าไว้ด้วยกัน และถูกถ่ายทอดเด่นชัด ในพิธีการกินเจซึ่งคนในพื้นที่เรียกว่า “ประเพณีกินผัก” เป็นการสืบทอดทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นที่ยังคงรักษาไว้ซึ่งเป็นการรักษาและต่อยอดระหว่างความสัมพันธ์ผ่านความเชื่อและความศรัทธา ประเพณีที่เด่นชัดในพื้นที่ผ่านความเชื่อ โลกทัศน์ ความเชื่อ ค่านิยม ของบรรพบุรุษชาวจีนส่งผลมาอย่างลูกหลานและทำให้ในช่วงเทศกาลกินเจที่ย่านเมืองเก่าหนาแน่นไปด้วยผู้คนจากที่ต่างถิ่นเข้ามา

แผนที่เส้นทางที่จัดขึ้นนั้นเป็นการแสดงจุดหมายเลขตำแหน่งของสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญในย่านเมืองเก่าตะกั่วป่า จังหวัดพังงากับ 3 เส้นทางของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ได้เรียนรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิตที่แบ่งการท่องเที่ยวเป็นแบบเต็มวัน และแบบครึ่งวันเป็นโปรแกรมที่นักท่องเที่ยวสามารถยืดหยุ่นด้วยข้อจำกัดของระยะเวลาได้ครบทั้ง 2 ชุมชน ทั้งชุมชนตลาดใหญ่และชุมชนเสนานุชรังสรรค์ในพื้นที่สำคัญ 3 เส้นทาง การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่ย่านเมืองเก่าตะกั่วป่าจาก 3 โปรแกรมที่ได้นั้นเข้ามาเป็น 1) เส้นทางศึกษาด้านประวัติศาสตร์เป็นโปรแกรมแบบ 1 วันเต็ม One day tour 2) เส้นทางศึกษาเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น แบบครึ่งวัน Half day tour และ 3) เส้นทางศึกษาทางด้านสังคม เป็นโปรแกรมครึ่งวัน Half day tour ดังรูปตัวอย่างดังนี้ แผนที่เส้นทางท่องเที่ยว/แผนที่ท่องเที่ยวแนะนำ 3 เส้นทาง ดังนี้

การอภิปรายผล

จากการศึกษาในเรื่องการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่ย่านเมืองเก่าตะกั่วป่า จังหวัดพังงานั้น ได้เส้นทางจำนวน 3 เส้นทางที่เกิดจากการนำอัตลักษณ์ท้องถิ่นและคุณค่าทางประวัติศาสตร์นำมาหาจุดเด่นของสถานที่และจัดทำเป็นเส้นทางที่หลากหลายให้นักท่องเที่ยวได้เลือกสรรนั้นสรุปประเด็นได้ ดังนี้

1) เส้นทางศึกษาด้านประวัติศาสตร์ (Historic value route) เหมาะกับนักท่องเที่ยวที่ใช้เวลา 1 วัน การได้รับรู้ได้ถึงคุณค่าของอดีตอิทธิพลของอาณานิคมและองค์ประกอบด้านศาสนสถานที่โดดเด่นจากพื้นที่ให้ได้เรียนรู้วิถีชีวิตของตะกั่วป่าในหลากหลายประเภท อาทิ วัด แหล่งสำคัญทางประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรมอาคารโบราณเก่าแก่ และสิ่งก่อสร้างที่ไม่ได้รับการใช้งานแต่ยังเปิดให้เข้าชม เนื่องจากเส้นทางประวัติศาสตร์เป็นการรวมความหลากหลายรวมไว้ในอาณาเขตเดียวกันและที่สำคัญบ้านเรือนหรืออาคารทุกหลังมีผู้อยู่อาศัยและบำรุงรักษาไม่มีการขายทอดตลาด ซึ่งการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบริบทเมืองเก่าตะกั่วป่านั้นมีออกเป็นหลากหลายด้านซึ่งล้วนขึ้นอยู่กับจุดเด่นของพื้นที่ในการจัดการฐานทางทรัพยากรทั้งคุณค่าด้านประวัติศาสตร์ที่อาศัยความโดดเด่นของตัวอาคารมาเป็นจุดขายที่สะท้อนความเป็นตัวตนที่เป็นเสมือนตัวแทนที่แสดงออกมา ความงามของตึกกรม อาคาร บ้านช่องยังเห็นถึงความงามที่ถูกถ่ายทอดผ่านความสัมพันธ์ของผู้คนที่ถูกสร้างสรรค์ผ่านการดำรงชีวิตผ่านภาพวาด ภาพเขียนของชุมชน (Street art) เป็นการเอาผลผลิตของอดีตมาแสดงผ่านการจัดแสดงบนอาคารเก่าแก่ในพื้นที่ ซึ่งสอดคล้องกับ Wagner and Mikesell (1962) เชื่อในการก่อรูปขึ้นมาจากผลของวัฒนธรรมและมรดกทางวัฒนธรรมที่ทรงคุณค่าที่สืบเนื่องต่อกันมาผ่านยุคสมัย ผู้วิจัยมองเห็นว่าคุณค่าในการจัดการท่องเที่ยววนั้นย่อมเป็นสิ่งที่เปี่ยมแบบฝังอยู่ในตัวตน และแสดงออกมาเป็นสิ่งที่ถูกถ่ายทอดออกมาเป็นอัตลักษณ์ที่ชัดเจน และพบว่ามี 2 แบบทั้งอัตลักษณ์เฉพาะบุคคลและอัตลักษณ์ของกลุ่มแต่ทั้งสองสามารถผสมผสานและถูกถ่ายทอดผ่านการบอกเล่า (Narrative) เสมือนการกระจายความรู้ผ่านคุณค่าผ่านการใช้ชีวิตในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยอาศัยกำลังหลักจากชุมชนซึ่งเป็นการเชื่อมโยงทางวัฒนธรรมและจิตวิญญาณของวัฒนธรรม ปฏิบัติการทางสังคมและผู้คนผ่านการจัดแสดงที่ชุมชนถูกถ่ายทอดออกมาสู่นักท่องเที่ยว (Sullivan and Edwards, 2004) คุณค่าทางด้านสังคมถูกถ่ายทอดเป็นกิจกรรมในพื้นที่เพื่อแสดงออกถึงความเป็นตัวตนและสะท้อนถึงการจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนผ่านการรวมกลุ่มที่มีส่วนสืบเนื่องในการเอาประเพณี วัฒนธรรมมาเป็นต้นทุนในการนำมาสู่การจัดแผนที่ท่องเที่ยวชุมชน

2) เส้นทางศึกษาเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น (Authenticity and uniqueness route) การนำจุดเด่นเกี่ยวกับอัตลักษณ์ท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมทั้งในเรื่องที่เกี่ยวข้องเนื่องมาจากเรื่องของการเข้ามาติดต่อกับชาย และการเป็นเมืองท่า ส่งผลให้มีการเข้ามาของกลุ่มคนเข้ามาใช้ผลประโยชน์ในพื้นที่ที่มีการก่อสร้างอาคาร สถาปัตยกรรมและวัดเก่าแก่ที่ได้รับอิทธิพลมาจากกลุ่มที่บ่งบอกถึงวิถีชีวิตที่เขามายังคงเหลือตัวตนในพื้นที่ซึ่งสามารถเป็นจุดขายกับกลุ่มของนักท่องเที่ยวที่ชอบเรื่องประวัติศาสตร์ได้ การเรียนรู้วิถีชีวิตดั้งเดิมและการอยู่ร่วมกับชุมชนเพื่อได้เรียนรู้วิถีพื้นถิ่นและสิ่งที่สะท้อนความเป็นตัวตนของชุมชนที่แท้จริงการไม่ทำลายตึกเก่าแต่ปรับให้มีมูลค่าของการทำความเข้าใจภูมิทัศน์วัฒนธรรมนั้น ต้องตระหนักว่า

เป็นสิ่งที่มีการเปลี่ยนแปลงมากกว่าหยุดนิ่ง เคลื่อนไหวมากกว่าสงบ มีชีวิตมากกว่าเป็นซากปรักหักพังและมีการใช้สอยมากกว่าการทิ้งร้าง (Sauer, 1967) ขึ้นอยู่กับความคิดสร้างสรรค์ และสะท้อนถึงองค์ประกอบพื้นที่ทางวัฒนธรรมของชุมชนในเรื่องสถาปัตยกรรมที่โดดเด่นมีพัฒนาการของบ้านเมืองคอยกำหนดความเจริญซึ่งสังเกตได้จากตัวอาคารและการจัดกิจกรรม การปรับเป็นสถานที่ขายสินค้าหรือตลาดชุมชนมักจะตั้งและถูกถ่ายทอดผ่านองค์ประกอบสภาพแวดล้อมธรรมชาติที่นับว่าเป็นเอกลักษณ์ที่พบเห็นในพื้นที่ ผ่านการนำองค์ประกอบวัฒนธรรมพื้นถิ่นขับเคลื่อนผ่านระบบคิด ผ่านการใช้บันทึกจากวัฒนธรรมพื้นถิ่นเป็นองค์ประกอบเสมือนการจัดการความรู้ (Knowledge management) การค้นพบการสำรวจพื้นที่ ชีตความสามารถรองรับกับการท่องเที่ยวและการจัดการคือการรวมกลุ่มในการจัดการปัญหาในการร่วมกันอนุรักษ์อย่างแท้จริง ซึ่งองค์ประกอบที่แท้จริงนั้นตามทัศนะของศรุติ โพธิ์ไทร และชาวพร ศักดิ์ศรี (2555) อธิบายว่าหลักการสำคัญต้องมีการสะท้อนถึงการพัฒนาสังคมผ่านการใช้พื้นที่ทางกายภาพของสังคมและชุมชนนั้นนำมาจัดการที่จำเป็นต้องสะท้อนคติ ความเชื่อและค่านิยมด้วย

3) เส้นทางศึกษาทางด้านสังคม (Social value route) การรองรับกับการท่องเที่ยวในปัจจุบันส่งผลให้ชุมชนต้องเกิดการปรับตัว สิ่งสำคัญอย่างมากในการให้ความตระหนักถึงอัตลักษณ์ท้องถิ่น ซึ่งเป็นแนวทางในการศึกษาของธรรรงค์ ชมพูนันท์ (2553) คือการจัดกระบวนการพัฒนาสู่ความยั่งยืนซึ่งอยู่ภายใต้ฐานของชุมชนเอง การบันทึกจากวัฒนธรรมท้องถิ่นจึงเปรียบเสมือนกับหลักการที่คนในชุมชนได้มีเป้าหมายในการอนุรักษ์ร่วมกันและการตระหนักให้เห็นถึงคุณค่าของมรดกวัฒนธรรมของตนเอง (ฤทธิรงค์ จุฑาพถุมิตร และวิรัตน์ รัตตากร, 2556) ออกมาในรูปแบบของการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เกณฑ์ในการพิจารณาที่ถูกนำมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาเส้นทางนั้นมีการศึกษาตามแผนการท่องเที่ยวและองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จะต้องมีความดึงดูดใจทำให้นักท่องเที่ยวได้เข้าไปสัมผัสและคลุกคลีกับคุณค่าในการเพิ่มกิจกรรมพิเศษของชุมชน ซึ่งต้องมีสิ่งอำนวยความสะดวกของพื้นที่และการเดินทางเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยวและง่ายกับนักท่องเที่ยว ซึ่งผู้วิจัยได้อิงตามเกณฑ์ของ บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2549) ในการออกแบบร่วมด้วยลักษณะสำคัญขององค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวแบ่งออกเป็น 3 สิ่งได้แก่ 1) สิ่งดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยว (Attraction) คือสถานที่จุดเด่นและดึงดูดใจทั้งอาหารพื้นเมือง วิถีชีวิต กิจกรรมพื้นถิ่นที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามายังแหล่งท่องเที่ยว 2) สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities) ทำให้นักท่องเที่ยวได้รับรู้ถึงความสะดวกสบายในการเข้าถึงสถานที่ได้รวดเร็วและปลอดภัยรวมทั้งระบบการสื่อสารและระบบขนส่ง และ 3) การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (Accessibility) การมีเส้นทางที่สามารถเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว โดยเชื่อมกับถนนหลักรวมทั้งการจัดหาบริเวณในการอำนวยความสะดวกด้วย

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยครั้งนี้สามารถช่วยชุมชนบริหารจัดการท่องเที่ยว ซึ่งสอดคล้องต่อความต้องการในการเพิ่มขีดความสามารถของชุมชนในด้านการจัดการท่องเที่ยวและข้อเสนอแนะต่อชุมชน หน่วยงานประชาสัมพันธ์ ผลจากการศึกษาอัตลักษณ์ท้องถิ่นและแหล่งคุณค่าทางประวัติศาสตร์สามารถแบ่งออกเป็น 3 เส้นทาง ได้แก่ 1) เส้นทางศึกษาประวัติศาสตร์เป็นโปรแกรมแบบ 1 วันเต็ม One day tour เป็นเส้นทางที่เน้นการเรียนรู้เรื่องราวและสิ่งก่อสร้างทางประวัติศาสตร์ที่ได้รับอิทธิพลจากการทำเหมืองแร่ดีบุก ส่งผลให้มีอาคารโบราณ วัด โบราณสถาน และการก่อตั้งเมือง เป็นต้น สะท้อนถึงความเป็นตัวตนจากอดีตจนถึงปัจจุบัน 2) เส้นทางศึกษาเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่นแบบครึ่งวัน Half day tour จุดเด่นของพื้นที่บ่งบอกถึงความแตกต่างจากพื้นที่อื่นทั้งวิถีชีวิตที่สะท้อนการดำรงชีพของชุมชน 3) เส้นทางศึกษาทางด้านสังคมเป็นโปรแกรมครึ่งวัน Half day tour เป็นเส้นทางการศึกษาเรื่องของประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่นหรือกิจกรรมที่สะท้อนถึงคุณค่าของชุมชน กล่าวได้ว่า ทั้ง 3 เส้นทางจากผลการศึกษาเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงตัวตนของคนในพื้นที่ที่ถูกพัฒนาเป็นเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

อีกทั้งยังสามารถช่วยให้ชุมชนในการบริหารจัดการท่องเที่ยวซึ่งสอดคล้องต่อความต้องการจากงานศึกษาในเรื่องการศึกษาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนในย่านเมืองเก่าตะกั่วป่า พบว่า ในเรื่องประเด็นของการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมนั้น อาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมสู่การออกแบบเส้นทางการท่องเที่ยวซึ่งสามารถสรุปประเด็นทางการศึกษาตามวัตถุประสงค์ ในการนำไปใช้ประโยชน์จากการประชุมกลุ่มผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับแผนที่เส้นทางในการที่ชุมชนสามารถนำไปต่อยอดพัฒนาโปรแกรมเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ อีกทั้งผลการวิเคราะห์สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางให้นักท่องเที่ยวได้รับความรู้ให้กับนักท่องเที่ยวได้รู้จักพื้นที่ย่านเมืองเก่าตะกั่วป่ามากขึ้นจากเส้นทางที่กำหนดขึ้น

เส้นทาง 3 เส้นทางที่ถูกแบ่งออกเป็นแบบเต็มวัน 1 เส้นทางและแบบครึ่งวัน 2 เส้นทางนั้นสามารถที่จะยกระดับและต่อยอดเป็นเครือข่ายการเชื่อมโยงการท่องเที่ยวจัดการท่องเที่ยวที่ได้ให้นักท่องเที่ยวได้รับความรู้จากการมาท่องเที่ยวด้วย แผนที่เส้นทางท่องเที่ยวที่ได้นั้นเกิดจากการรวมคุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชนเป็นหลัก ซึ่งการศึกษาในเรื่องการพัฒนาแผนที่เส้นทางท่องเที่ยวจะต้องครอบคลุมกับอาหารพื้นถิ่น ตัวอาคารบ้านเรือน ย่านประวัติศาสตร์ชุมชน ประเพณี วัฒนธรรม เป็นต้น การสะท้อนถึงวิถีชีวิตรวมทั้งคำนึงถึงการประเมินศักยภาพการพัฒนาของแหล่งท่องเที่ยวที่มีขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวและคัดเลือกแหล่งท่องเที่ยวเป็นจุดเด่นของจังหวัดพังงาได้ในอนาคต

องค์ความรู้ใหม่และผลที่เกิดต่อสังคม ชุมชน ท้องถิ่น

จากการศึกษาการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมทั้ง 3 เส้นทางนั้นโดยอาศัยการร่วมกันเสนอแนะของกลุ่มชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนพัฒนาเป็นจุดขายทางการท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวได้มีตัวเลือกในการเข้ามาท่องเที่ยวในเวลาจำกัด นำข้อมูลมาออกแบบเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมนั้น จนนำมาสู่เส้นทางที่เป็นแบบเต็มวันจำนวน 1 เส้นทางและแบบครึ่งวันจำนวน 2 เส้นทางซึ่งองค์ความรู้ที่ได้

จากการออกแบบเส้นทางนั้นนำไปใช้ในการท่องเที่ยวของชุมชนซึ่งเป็นเส้นทางใหม่ที่ไม่เคยปรากฏจากงานศึกษาในชุมชน จะส่งผลประโยชน์ที่ได้รับทั้งกลุ่มคนภายในและภายนอกที่ล้วนมีส่วนช่วยในการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนในการนำไปต่อยอดและใช้งาน ซึ่งเส้นทางการท่องเที่ยวเปรียบเสมือนการอธิบายชุมชนเกี่ยวกับจุดเด่นและให้นักท่องเที่ยวที่ได้เข้ามานั้นได้รู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น สามารถนำแผนที่เส้นทางท่องเที่ยวเป็นแผนและโปรแกรมการท่องเที่ยวสู่แนวทางการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเต็มรูปแบบ การอนุรักษ์ การรื้อฟื้นชุมชนท้องถิ่นให้เป็นที่รู้จักมากขึ้นผ่านการท่องเที่ยวโดยอาศัยเส้นทางเป็นหลักเพื่อให้นักท่องเที่ยวเข้ามาให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการเรียนรู้วิถีชุมชนต่อเนื่องให้ชุมชนขยายรายได้ทางเศรษฐกิจอีกแนวทางหนึ่ง

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยชิ้นนี้ได้รับงบประมาณการสนับสนุนการวิจัยจากโครงการปริญญาเอกกาญจนาภิเษกหมายเลขโครงการ PHD/0180/2559 และผ่านการรับรองโครงการวิจัยโดยคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ สาขาสังคมศาสตร์และพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ รหัสโครงการ PSU IRB 2019 – PSU – St 003 รวมทั้งขอขอบพระคุณคณะศิลปศาสตร์ และบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์อย่างยิ่ง

เอกสารอ้างอิง

- กาญจนา แสงลี้มสุวรรณ และศรัณยา แสงลี้มสุวรรณ. (2555). การท่องเที่ยวเชิงมรดกทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน. *วารสารนักบริหาร*, 32(4), 136-146.
- เกรียงไกร เกิดศิริ. (2551). *ชุมชนกับภูมิทัศน์วัฒนธรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ อุษาคเนย์.
- คมกฤช วงศ์กนิษฐ์. (2556). *Sustainable Architecture. A New Design Paradigm?. Sustainable Design การออกแบบอย่างยั่งยืน*. กรุงเทพมหานคร: Simple Scale Publishing.
- ชุมพล รอดแจ่ม. (2555). *เส้นทางการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี*. กรุงเทพมหานคร: วิทยาลัยราชพฤกษ์.
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (2549). *การพัฒนาและการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว*. กรุงเทพมหานคร: เพรส แอนด์ ดีไซน์.
- เบญญทิพย์ ทองวิไล. (2559). *การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจของเส้นทางการท่องเที่ยวอำเภอปรางบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์สำหรับนักท่องเที่ยวชาวไทย*. (การค้นคว้าอิสระหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการอุตสาหกรรมบริการและการท่องเที่ยว). มหาวิทยาลัยกรุงเทพ. กรุงเทพมหานคร.

- แผนพัฒนาจังหวัดพังงา. (2561). *แผนพัฒนาจังหวัดพังงา ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2561-2564 (ฉบับปรับปรุง ปี 2561)*. กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด. พังงา.
- รณรงค์ ขมพูนันท์. (2553). *แนวทางการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมและมรดกทางวัฒนธรรม กรณีศึกษา: เทศบาลนครลำปาง*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยศิลปากร. กรุงเทพมหานคร.
- ฤทธิรงค์ จุฑาทุฒิกร และวิรัตน์ รัตตากร. (2556). *บทบาทของสถาบันการศึกษาและชุมชนในการมีส่วนร่วมกับการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรม: กรณีศึกษาชุมชนมอญวัดศาลาแดงเหนือ*. เอกสารเสนอต่อที่ประชุมวิชาการระดับชาติ ICOMOS 2013 หัวข้อ “มรดกวัฒนธรรมเอเชียที่ถูกลืม: รู้ รัก ษา สืบสาน”, คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่. 15-16 ตุลาคม 2556.
- วิภาวรรณ ปิ่นแก้ว. (2551). *แนวทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. กรุงเทพมหานคร.
- ศรีศักร วัลลิโภดม. (2550). *โครงการชุมชนท่องเที่ยวยั่งยืนในชุมชนบ้านบุและพื้นที่ที่เกี่ยวข้อง*. กรุงเทพมหานคร: กองการท่องเที่ยว สำนักวัฒนธรรม กีฬาและการท่องเที่ยว.
- ศรุตี โพธิ์ไทร และชาวพร ศักดิ์ศรี. (2555). *การเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์วัฒนธรรมลาวโซ่งหนองปรัง: ที่ว่างอันเกี่ยวข้องกับประเพณี*. กรุงเทพมหานคร: ปีปีการพิมพ์และบรรณภัณฑ์.
- เสริมศิริ นิลคำ, กษิตศ ใจผาวัง, จิราพร ขุนศรี, เบญจวรรณ เบญจกรณ์, ศิริพรรณ จินะบุญเรือง, นิเวศ จินะบุญเรือง และพิรญา ชื่นวงศ์. (2560). *การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวตามรอยชาติพันธุ์ในจังหวัดเชียงราย*. *วารสารวิจัยราชภัฏพระนคร สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 12(1), 26-37.
- Lennon, J. Mathews, S. (1996). *Cultural Landscape Management*. Australia: Cultural Heritage working Group Australian Apes Liaison Committee.
- Sauer, C.O. (1967). *Land and Life: A Selection of The Writing of Carl Ortwin Sauer*. Berkeley: University of California Press.
- Sullivan, L.E. and A. Edwards. (2004). *Stewards of Scared*. Washigton, DC: American Association of Museums. Svernsso, T.G. University of California Press.
- Wagner P.L, & Mikesell M.W. (1962). *Reading in Cultural Geography*. Chicago: University of Chicago Press.